

ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

На правах рукопису

КОЗИНЕЦЬ ІРИНА ЮРІЇВНА

УДК 93(477.4)“1918”323

**ДЕРЖАВОТВОРЧІ ПРОЦЕСИ НА ВОЛИНІ В ДОБУ ГЕТЬМАНАТУ
П. СКОРОПАДСЬКОГО**

Спеціальність 07.00.01 – історія України

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Луцьк – 2009

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі історії України та зарубіжних країн Київського національного лінгвістичного університету.

Науковий керівник: доктор історичних наук, професор
Терещенко Юрій Іларіонович,
Київський національний лінгвістичний
університет,
завідувач кафедри історії України
та зарубіжних країн.

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор
Баженов Лев Васильович,
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка,
професор кафедри всесвітньої історії;

кандидат історичних наук, доцент
Дем'янюк Олександр Йосипович,
Луцький інститут розвитку людини
Відкритого міжнародного університету
розвитку людини "Україна",
проректор з навчальної роботи.

Захист відбудеться 9 вересня 2009 р. о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 32.051.03 у Волинському національному університеті імені Лесі Українки за адресою: 43021, м. Луцьк, вул. Шопена, 24, ауд. 38.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Волинського національного університету імені Лесі Українки за адресою: 43021, м. Луцьк, вул. Винниченка, 30 а.

Автореферат розісланий „07” серпня 2009 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат історичних наук, доцент

В. В. Надольська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Суспільно-політичні зміни, розпочаті із проголошенням незалежності України, зумовили необхідність всебічного та поглибленого вивчення історії українського державотворення доби національно-визвольних змагань 1917–1921 років. Значну увагу сучасних дослідників у цьому контексті привертає Українська Держава гетьмана Павла Скоропадського. Серед низки проблем Гетьманату, що постав, як альтернатива автономістсько-федералістському і соціалістичному курсові Центральної Ради, ретельного дослідження потребують державотворчі процеси у регіонах Української Держави, зокрема, й на Волині.

Актуальність дослідження зумовлена також тим, що і в наш час проблема гармонізації взаємин центру і регіонів є до кінця не вирішеною. Поміж питань, які чекають розв’язання, найважливішими є: створення ефективної моделі місцевої влади; чіткий розподіл компетенції органів самоврядування та державних адміністрацій; перегляд системи формування місцевого бюджету; вдосконалення роботи правоохоронних та судових органів і т. д. Здійснення вираженої регіональної політики в сучасній Українській державі не можливе без урахування особливостей регіонів та їх історичних традицій.

Аналіз діяльності місцевих органів влади Волині доби Гетьманату, позитивні тенденції у розв’язанні проблем соціально-економічного розвитку волинського регіону, досягнення в національно-культурній сфері свідчать про ефективність взаємодії уряду Української Держави із місцевими органами влади. Використання нових підходів при формуванні адміністративного апарату, вирішенні кадрових питань вказують на прагнення представників гетьманської влади Волині сприяти реалізації основних функцій держави. В свою чергу несистемність у відносинах із регіональною адміністрацією, відсутність тісної взаємодії з органами влади на місцях у період існування Української Народної Республіки спричинили гостру кризу влади, і як наслідок – її падіння.

Саме тому дослідження, присвячені досвіду державотворення у регіонах Української Держави, становлять значний науковий та практичний інтерес. Проаналізовані у роботі матеріали дозволяють критично підійти до міфологічних і суб’єктивістських оцінок Гетьманату початку ХХ століття, побачити у ньому чималий позитивний досвід державного будівництва.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація є складовою частиною науково-дослідної теми “Український національно-визвольний рух новітньої доби” кафедри історії України та зарубіжних країн Київського національного лінгвістичного університету.

Мета дослідження полягає в тому, щоб на основі комплексу архівних матеріалів, опублікованих документів та наукової літератури проаналізувати процеси становлення на території Волинської губернії органів влади Української Держави та їх заходи щодо вирішення соціально-економічних, політичних та культурних проблем. Відповідно до мети автором дисертаційної роботи ставляться такі наукові **завдання**:

- здійснити аналіз стану наукової розробки проблеми та інформаційного потенціалу джерельної основи дослідження;
- розкрити економічні, соціальні та політичні чинники утвердження гетьманської адміністрації на Волині;
- висвітлити особливості впровадження соціально-економічної політики держави на території Волинської губернії;
- проаналізувати процес формування місцевих органів влади Волині в добу Гетьманату П. Скоропадського;
- визначити роль і місце правоохоронних органів у забезпеченні правопорядку в

губернії та налагодженні роботи місцевої адміністрації;

- охарактеризувати політичні та організаційні складові формування системи судочинства;

- дослідити особливості суспільно-політичного життя Волині;

- розглянути проблеми національно-культурного будівництва.

Об'єктом дослідження є державотворчі процеси на Волині за доби Гетьманату П. Скоропадського.

Предметом дослідження стала законотворча та організаційна діяльність Гетьманату щодо формування дієздатної системи місцевих органів влади та самоврядування на Волині, забезпечення ефективного вирішення соціально-економічних, політичних та культурних завдань у губернії.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період з 29 квітня по 14 грудня 1918 року. Нижня межа зумовлена датою гетьманського перевороту і приходом до влади П. Скоропадського. Верхня – дата усунення Гетьмана від влади.

Територіальні межі роботи визначені відповідно до існуючого в досліджуваній період адміністративно-територіального поділу. Головна увага приділяється процесам, які відбувалися на території Волинської губернії, зокрема в губернському центрі – Житомирі та в повітових містах, в яких розгорнули діяльність органи державної влади та місцевого самоврядування Гетьманату. При висвітленні окремих питань, зокрема формуванні судових органів влади, автор виходить за визначені територіальні межі.

Методологічну основу дисертації склали загальні наукові принципи історизму та об'єктивності. Необхідність комплексного вивчення теми обумовила використання системно-структурного підходу при з'ясуванні розвитку суспільних процесів та соціальних структур, застосування аналітико-синтетичного, проблемно-хронологічного, порівняльно-історичного методів дослідження, які дали можливість прослідкувати механізми реалізації проголошеного державою курсу щодо створення дієвої адміністративної влади на місцях та ефективних органів самоврядування. При написанні дисертації використані методи історичного джерелознавства (наукової евристики, класифікації та критики джерел).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першою в українській історіографії спробою комплексного дослідження процесів державотворення на Волині за доби Гетьманату П. Скоропадського. В роботі вперше висвітлено процес формування місцевих органів влади Волинської губернії за доби Гетьманату; показано кроки представників влади у подоланні адміністративної кризи; проаналізовано шляхи реалізації соціально-економічної політики держави стосовно Волині; розкрито роль правоохоронних органів у нормалізації роботи місцевих виконавчих структур та забезпеченні правопорядку в губернії; охарактеризовано механізм відновлення діяльності судових органів Волині; розкрито особливості суспільно-політичних процесів на Волині; висвітлено національно-культурне будівництво і його роль у національному відродженні краю. Залучення значного обсягу джерел, які введені до наукового обігу вперше, дозволило внести істотні доповнення до таких питань, як: становлення кадрового складу та внутрішньої структури управлінь старост та органів міського і земського самоврядування; зміни в адміністративно-територіальному устрої Волинської губернії за Гетьманату; механізм взаємодії між окремими ланками регіональної адміністрації та органами самоврядування; розбудова місцевого апарату у приєднаних до Волині повітах.

Практичне значення одержаних результатів. Матеріали дослідження висвітлюють унікальний досвід державотворення на регіональному рівні. Виявлені позитивні наслідки й негативні тенденції державотворчих процесів на Волині за доби Гетьманату П. Скоропадського можуть бути врахованими у сучасній державотворчій практиці. Положення й основні висновки дисертації можуть використовуватися при розробці вузівських курсів з історії України, історичного краєзнавства, для підготовки узагальнюючих наукових праць.

Апробація результатів дисертації здійснена під час її обговорення на засіданні кафедри історії України та зарубіжних країн Київського національного лінгвістичного університету. Її основні положення та висновки знайшли відображення у доповідях і повідомленнях на наукових конференціях, круглих столах і семінарах, у тому числі на науково-практичній конференції “Лінгвістична наука і освіта у європейському вимірі” (Київ, 6–8 квітня 2005 р.), III-й Міжнародній науковій конференції “Поляки і політика” (Житомир, 7–9 жовтня 2005 р.), Всеукраїнській науковій конференції “Українська державність: генеза, історичний розвиток, традиція” (Житомир, 23–24 березня 2006 р.), II-й Міжнародній науковій конференції “Національна інтелігенція в історії та культурі України у XIX–XXI ст.” (Вінниця, 26–27 жовтня 2006 р.), науково-практичній конференції “Лінгвістика та лінгводидактика у сучасному інформаційному суспільстві” (Київ, 4–6 квітня 2007 р.), науково-практичній конференції “Євреї на Житомирщині: історія і сучасність” (Житомир, 23 жовтня 2007 р.), IV Міжнародній науковій конференції “Польща та Україна на шляху демократичних перетворень: історія, сучасність, майбутнє” (Житомир, 9–10 листопада 2007 р.), II-й Міжнародній науково-практичній конференції аспірантів і студентів “Волинь очима молодих науковців: минуле, сучасне, майбутнє” (Луцьк, 16–17 квітня 2008 р.), Всеукраїнських наукових читаннях з нагоди 135-річчя від дня народження гетьмана Павла Скоропадського та 90-річчя утворення Української Держави (Київ, 15 травня 2008 р.), Волинській історико-краєзнавчій конференції (Житомир, 21–22 листопада 2008 р.)

Публікації. Результати дисертаційного дослідження знайшли своє відображення у восьми публікаціях, п’ять із яких надруковані у фахових виданнях, включених до переліку ВАК України (загальним обсягом 5,5 др. арк.), три – матеріали наукових конференцій.

Структура дисертації. Дисертація побудована за проблемним принципом, що обумовлено предметом, метою і завданнями дослідження. Вона складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (557 позицій), додатків. Обсяг основного тексту роботи становить 176 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об’єкт і предмет, мету, завдання і методи дослідження, окреслено його хронологічні рамки та територіальні межі, наукову новизну та практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі **“Історіографічний огляд та аналіз джерельної основи дослідження”** здійснено аналіз джерел і літератури з обраної теми.

Опрацювання історіографічних надбань дозволяє виділити три етапи в дослідженні обраної проблеми: 1) діаспорна історіографія, 2) праці радянських дослідників, 3) сучасний період.

До першого належать розвідки лідерів українського національно-визвольного руху, громадсько-політичних організацій України, які зробили перші спроби осмислити події, в яких брали активну участь. Представники цього періоду дотримувались діаметрально протилежних поглядів на політико-правову сутність Гетьманату. Найбільш глибоко і, в цілому, позитивно оцінював політику Гетьманату Д. Дорошенко. В своїй праці “Історія України 1917–1923 рр.” він зупинився на структурі місцевих органів адміністративної влади, охарактеризував повноваження регіональної адміністрації, докладно проаналізував інститут губернських і повітових староств. Серед сформованих на початковому етапі місцевих органів влади автор звернувся й до керівного складу Волинської губернії.

Посилаючись на дослідження Д. Дорошенка, зарубіжні історики державницької школи Н. Полонська-Василенко, П. Мірчук, Т. Гунчак, Н. Нагаєвський схвально оцінювали

політику П. Скоропадського та діяльність його уряду з налагодження регіональної системи виконавчої влади. В їх узагальнюючих працях з історії України знайшли фрагментарне висвітлення окремі аспекти процесу формування органів влади у губерніях, як один із найгостріших моментів відзначаються питання кадрового складу губернських адміністрацій, характеризується спектр політичних сил, які впливали, а в багатьох випадках визначали регіональну політику.

Високо оцінює діяльність гетьманського уряду з вирішення регіональних проблем і налагодження економіки Української Держави дослідник української діаспори В. Трембіцький. У праці “Позиція Великої Волині в Українській державі 1918 р.” автор характеризує стан економіки губернії за Гетьманату, розв’язання фінансових проблем Волині протягом квітня – грудня 1918 р.

Протилежної думки дотримувалися представники уенерівської школи – В. Винниченко, П. Христюк, І. Мазепа. Вони наголошували на антинародному та навіть антиукраїнському характері Гетьманату. В. Винниченко охарактеризував склад місцевих органів влади за Гетьманату як проросійський, сформований виключно із старих службовців, жандармів, адміністраторів. Тенденційно підібрані факти дозволили П. Христюку проілюструвати лише недоліки та прорахунки у роботі гетьманського уряду і його представників на місцях.

У цілому, завдяки вченим, які працювали за кордоном, створено чималий науковий доробок. Однак, при всій своїй цінності більшість робіт несуть на собі помітний відбиток суб’єктивності, пов’язаний з міжпартійною боротьбою в еміграції. Значній їх частині бракує джерел, які б відображали багатогранну діяльність гетьманського уряду. Це завадило українським зарубіжним вченим всебічно висвітлити державотворчі процеси в Україні у цей період. Лише окремі з них побіжно торкалися їх перебігу на Волині.

Радянські історики, досліджуючи події 1917–1921 рр., традиційно керувалися постулатом про вирішальну роль класової боротьби у ході історії й обмежувалися констатуванням реакційної сутності режиму П. Скоропадського. Конкретне історичне дослідження Української Держави залишилося поза їхньою увагою. В працях дослідників цього періоду увага акцентувалася на діях каральних загонів, гетьманська адміністрація суб’єктивно трактувалася як проросійськи налаштована. Звертаючись лише до проблем радянського будівництва, вчені не заглиблювались у складні процеси державотворення часів Гетьманату. Разом з тим, певним здобутком радянської історіографії є дослідження соціально-економічної та політичної ситуації в Україні протягом 1918 року. Тут слід назвати праці Р. Ляха, Г. Заставенка, Є. Складенка, які характеризуються використанням великого обсягу архівних матеріалів. Що стосується Волині, то серед праць радянських істориків слід виділити роботу Р. Оксенюка “Нариси історії Волині. Соціально-економічний розвиток, революційний та національно-визвольний рух трудящих (1861–1939)”. У своєму дослідженні автор коротко охарактеризував процеси формування регіональних органів влади на Волині за доби Гетьманату, заходи, які застосовувалися місцевою адміністрацією для припинення анархії і відновлення господарства губернії.

Новий етап дослідження Української революції і державності України доби Гетьманату розпочався в кінці 1980-х рр. та із проголошенням незалежності України. На підставі нових концептуальних підходів, спираючись на розсекречені архівні документи та досвід, накопичений зарубіжною історіографією, вчені аналізують події квітня – грудня 1918 р., акцентуючи увагу на процесі державотворення. В контексті цієї проблеми вони розглядають діяльність гетьманського уряду по формуванню місцевих органів виконавчої влади, заходи місцевих адміністрацій та органів самоврядування щодо налагодження господарського життя українських губерній, вказують причини соціальних конфліктів в українських регіонах доби Гетьманату.

Першою спробою узагальнюючого дослідження історичної постаті П. Скоропадського

стала праця відомого українського історика О. Реєнта. Звертаючись до проблеми формування місцевих органів влади, автор вказує на постійний “кадровий голод”, що відчувався в державі. Особливу увагу дослідник приділив створенню Державної варти, як одного із важливих елементів гетьманського механізму влади. Однак, процеси державотворення на регіональному рівні у праці практично не розглядаються.

Значний внесок у з'ясування ролі і місця місцевих органів влади в розбудові Української Держави здійснила Т. Харченко, котра при висвітленні питання формування місцевих органів влади і самоврядування зверталася й до матеріалів Волині, однак висвітлювала їх фрагментарно.

Помітним явищем у висвітленні ряду аспектів діяльності гетьманського уряду в напрямку організації роботи місцевих органів влади, вирішення складних внутрішньополітичних конфліктів, пов'язаних із роботою гетьманської адміністрації, налагодженні соціально-економічного життя краю, стали праці П. Захарченка, Б. Андрусишина, Л. Жванко. В дисертаційних дослідженнях Ф. Проданюка, С. Мякоти, Г. Терели, Н. Ковальнової, О. Машевського, О. Денисенко розглянуто економічну політику Української Держави та її здійснення на місцях; охарактеризовано кроки гетьманського уряду по створенню законодавчої бази з метою проведення аграрної реформи; проаналізовано заходи місцевої адміністрації щодо розвитку освіти та культури, охорони та збереження пам'яток історії і культури в Українській Державі.

Таким чином, вивчення історіографії проблеми показало, що серед наукових праць, присвячених добі Гетьманату, лише незначна їх частина розкриває окремі аспекти процесу створення та функціонування місцевих органів влади. Питання державотворчих процесів у регіонах Української Держави, в тому числі й на Волині, залишилися поза увагою вітчизняних дослідників.

Джерельну основу дослідження умовно можна поділити на дві групи – опубліковані та архівні документи. Першу групу, передусім, складають документи, опубліковані у періодиці досліджуваного періоду. Це тексти всіх затверджених П. Скоропадським законів, постанов Раді Міністрів, наказів по міністерствах, які визначали статус місцевих органів влади, їхню структуру, джерела фінансування тощо. Оприлюднення цих документів відбувалося шляхом публікації в офіційному урядовому виданні – “Державному віснику”.

Важливим джерелом для дослідження діяльності українського уряду в справі створення й керівництва місцевими органами виконавчої влади є інформаційні бюлетені, збірники законів, постанов і розпоряджень, які видавали окремі українські міністерства та інші відомства (“Законодавчі акти 1918 року: Закони Української Держави: Закони, постанови, інструкції, циркуляри”, “Вісник міністерства земельних справ”, “Вісти краєвої преси” та ін.).

Надзвичайно важливу інформацію з досліджуваної проблеми містить місцева преса. Друкованим органом адміністративної влади Гетьманату був “Вісник Волинського губерньського старости”, який сповіщав населення про прийняті в Українській Державі законодавчі акти, містив розпорядження старости про порядок роботи управлінь, накази про звільнення та призначення урядовців, оголошення та звернення до місцевого населення.

У дисертації проаналізовано публікації громадських видань, друкованих органів земських установ та політичних партій. На шпальтах цих газет розміщувалася інформація, яка висвітлювала події щоденного життя населення Волині, діяльність земських установ, відносини органів самоврядування із місцевою владою, ставлення політичних партій, що діяли на Волині, до гетьманського режиму.

В перші десятиліття після поразки національно-визвольних змагань 1917–1920 рр. низку документів, які стосувалися здебільшого повстанського руху проти німецько-австрійських військ, радянські історики опублікували на сторінках журналу “Літопис революції”. Значна кількість матеріалів (у тому числі повідомлення військових частин

Німеччини та Австро-Угорщини) увійшла до видання “Крах німецької окупації на Україні”. З’ясувати політичні настрої окремих верств населення у 1918 р. допомагають документи, вміщені у збірнику “Борьба трудящихся Волини за власть Советов”.

За роки незалежності України побачило світ єдине документальне видання, присвячене історії Гетьманату, зокрема тривалому переговорному процесу між Українською Державою і РСФРР.

Важливим джерелом дослідження теми стали опубліковані документи особового походження – спогади, щоденники, приватне листування державних, політичних і громадських діячів. Серед них чи не найціннішим джерелом інформації про період Української Держави є “Спогади” П. Скоропадського. Написані в першій половині 1919 р., вони допомагають зрозуміти мотивацію вчинків і дійсних намірів представників верховної влади, сприяють вивченню різних аспектів політичного процесу в Українській Державі, його впливу на характер і зміст державотворення.

Другу групу джерел дисертації склали архівні матеріали, які зберігаються в Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України. До наукового обігу їх значна частина вводиться вперше. За походженням вони поділяються на документи вищих органів влади Української Держави (ф. 1064), центральних органів виконавчої влади Української Держави (ф. 1061, 1118, 1216, 2196, 2199, 2201, 2207, 2857), місцевих органів (ф. 1446, 1512, 1852, 3616).

Серед документів ф. 1064 (Рада Міністрів Української Держави) необхідно виділити протоколи засідань Ради Міністрів та Малої Ради Міністрів, які висвітлюють напружену державотворчу роботу з створення мережі дієвих структур адміністративної влади на місцях. Заходи щодо реалізації рішень уряду висвітлюють документи міністерств, які відклались у фондах Міністерства земельних справ, Міністерства торгівлі і промисловості, Міністерства внутрішніх справ, Міністерства продовольчих справ та ін. Матеріали названих фондів відтворюють законотворчу і організаційну діяльність даних відомств. Це нормативні (законодавчі акти, організаційно-розпорядча документація) та виконавчі (оперативне листування установ, звіти, доповідні записки, протоколи засідань комісій тощо) документи.

Важливу інформацію про державотворчі процеси містять фонди губернського та повітових старост. Матеріали губернського старости, які містяться у Державному архіві Житомирської області (ф. Р-1644) дозволяють об’єктивно проаналізувати державотворчий процес на регіональному рівні. Вони доповнюють фонди Ради Міністрів та інших міністерств, оскільки налічують значну кількість постанов, розпоряджень, обіжників, наказів, інструкцій центральних відомств щодо роботи підлеглих їм установ у губернії. Зазвичай це копії надіслані з Києва урядової документації, які за підписом губернського старости направлялися на ім’я повітових старост. Діяльність Луцького повітового старости розкривають документи, зосереджені у фонді Луцької міської управи (ф. 3) Державного архіву Волинської області.

Фонди освідомчих відділів Волинської губернської державної варти (ф. Р-1585), Житомирської повітової земельно-ліквідаційної комісії (ф. Р-2270) Держархіву Житомирської області, документи фондів Рівненського, Дубенського, Острозького судово-мирових округів (ф. 1, ф. 2, ф. 4) Державного архіву Рівненської області розкривають методи розв’язання місцевою адміністрацією політичних конфліктів, особливості вирішення аграрного питання, вміщують документи розпорядчого характеру. Поточне листування даних установ із центральними органами виконавчої влади дозволяє прослідкувати механізми реалізації основних принципів внутрішньої політики Української Держави місцевими органами влади.

Отже, сукупність всіх матеріалів робить джерельну основу репрезентативною та дозволяє з достатнім ступенем достовірності розкрити державотворчі процеси на Волині за

доби Гетьманату П. Скоропадського.

У другому розділі **“Соціально-економічні перетворення”** досліджено економічні та соціальні аспекти утвердження гетьманської адміністрації на Волині та заходи місцевої адміністрації щодо відродження економіки Волинського регіону.

В економічному відношенні дореволюційна Волинь була регіоном з добре розвиненим сільським господарством, де основу господарювання складало велике землеволодіння. 25% її жителів володіли найкращими землями і маєтками. До найбагатших землевласників належали: родина Терещенків, російські землевласники Уварови, польські магнати Потоцькі, Сангушки. У систему капіталістичних відносин включались не тільки власники великих маєтків. Економічна модернізація суспільства принесла величезні соціально-економічні зрушення у середовищі волинських селян. Звільнившись від кріпацтва, селяни активно включались у ринкові відносини. Прискорення цьому процесу надала столипінська аграрна реформа, яка дозволила закріпити землю у власність. Таке бажання виявили 95,7% селянських господарств Волині – найбільша кількість серед усіх губерній України.

Початок 1917 р. характеризувався низкою негативних тенденцій у соціально-економічному розвитку Волині, що були пов'язані з світовою війною та революційними подіями, які розгорнулись на теренах України. Перед українським суспільством постали важливі завдання, головним із яких було наділення малоземельних та безземельних селян землею. Згідно положення Тимчасового уряду від 21 квітня 1917 р., по всій території Російської держави для впровадження заходів аграрної реформи засновувалися місцеві земельні комітети. На Волині земельні комітети почали утворюватися в другій половині травня – червні 1917 р. Процес формування комітетів проходив досить складно. Їхня діяльність з боку держави чітко не регламентувалася. До роботи в комітетах залучалися не обізнані й не підготовлені кадри, що негативно впливало на розвиток аграрного сектору Волині. Економічне становище губернії погіршувалося й через анархію, яка охопила волинські повіти. За короткий час господарству Волині, як і всієї України, були завдані значні збитки. Криза, яка охопила сільське господарство, не оминула й провідні сільськогосподарські галузі – борошномельну та цукрову, а це, в свою чергу, загрожувало голодом для жителів губернії.

Встановлення Гетьманату стало необхідним актом на шляху стабілізації української економіки, наведення порядку у країні та намагання силою державної влади захистити інтереси всіх верств населення.

Першим кроком на шляху відновлення спокою у волинських повітах стали постанови губернського старости від 12 та 15 травня 1918 р., які визначали міру покарання за правопорушення, пов'язані із посяганням на приватну власність. Замість скасованих земельних комітетів створювалася Волинська губернська земельна комісія і відповідні структурні підрозділи в повітах. У ході їх роботи було здійснено детальний аналіз економічного становища Володимир-Волинського і Ковельського повітів, встановлено норми оплати праці за різні види сільськогосподарських робіт, з'ясовано непорозуміння між власниками і населенням за посіви на чужій, самовільно захопленій або отриманій за розпорядженням земельних комітетів землі.

Складовою частиною економічної політики Української Держави стало регулювання продовольчого ринку країни, від якого залежало забезпечення населення продуктами харчування і своєчасне виконання умов Брестського мирного договору. В тій ситуації уряд прийняв рішення про збереження хлібної монополії. І хоча більшість населення така політика не задовольняла, однак це дало можливість контролювати продовольчі поставки до Німеччини та Австро-Угорщини, не допустити вільних заготівель німецько-австрійськими торговими агентами. У вересні 1918 р. розпочала свою роботу Волинська губернська контора

Державного хлібного бюро, яка мала у кожному повітовому агентстві свого представника для заготівлі хліба у поміщицьких і селянських економіях. Головною особливістю Волинської контори стало те, що заготовлений їй контрагентами хліб призначався лише для споживання місцевим населенням.

Важливим складовою у реалізації економічних задумів гетьмана П. Скоропадського стало відродження торгівлі і промисловості. За роки війни традиційні галузі промисловості Волині (лісопереробна, шкіряна, тютюнова, борошномельна, цукрова) значно скоротили, а в деяких випадках взагалі припинили своє виробництво. На початок квітня 1918 р. з 300 лісопромислових заводів тільки 10% підприємств продовжували свою роботу, а 90% частково закрились, частково збанкрутіли. Не кращою була ситуація і в паперовій галузі. За 1917 р. виробництво скоротилося на 50%, а з лютого 1918 р. воно зовсім припинилося. Причиною спаду і призупинення виробництва на Волині стала відсутність сировини, зумовлена розладом транспортного сполучення і неврегульованістю робітничого питання.

Розуміючи важливість проблеми, український уряд спрямував свої зусилля на нормалізацію роботи транспорту (“Наказ у справі встановлення нормальних умов праці на залізницях” від 23 травня 1918 р.). Ключовим компонентом для відвернення соціальних вибухів та досягнення соціального спокою серед жителів Волині стало врегулювання суперечок і непорозумінь між підприємцями і робітниками.

Чільне місце в роботі місцевих органів влади та самоврядування Волині посіли питання соціальної допомоги населенню. Одним із таких була допомога біженцям. У роки Першої світової війни на території Волинської губернії двічі встановлювалась лінія фронту і два з половиною роки велись запеклі бої. Понад 378 тис. осіб залишили рідні місця і стали біженцями. Для допомоги цій категорії населення в губернії розгорнула свою діяльність губернська нарада у справах біженців, яку очолив губернський староста. На місцях питаннями біженців опікувалися повітові земства, старости. Нижчою структурною ланкою стали повітові комітети допомоги біженцям, що функціонували при повітових земських та міських управах.

Отже, протягом квітня – грудня 1918 року на Волині були проведені ефективні заходи щодо стабілізації соціально-економічної ситуації і налагодження роботи господарського механізму регіону.

У третьому розділі **“Формування місцевих органів влади”** розглянуто процес створення адміністративного апарату губернії, налагодження роботи правоохоронних органів та становлення системи судочинства Волині.

Формування адміністративного апарату Волині за Гетьманату, на відміну від місцевих органів влади доби Центральної Ради, проходило надзвичайно оперативно і злагоджено. Уже 4 травня 1918 р. було призначено волинського губернського старосту – Д. Ф. Андро. Губернський староста уособлював найвищу владу на підвладній йому території. До кола обов’язків старости належав нагляд за точним і повсюдним виконанням законів, постанов і розпоряджень верховної влади місцевими органами, контроль за станом і діяльністю підрозділів Державної варти, всіх губернських і повітових цивільних урядових інституцій. Найближчими помічниками губернського старости були повітові старости. На підставі закону від 18 травня 1918 р. вони замінили повітових комісарів. До 15 травня 1918 р. всі повіти Волині отримали повітових старост. Їхня влада у межах повіту була аналогічною до влади губернського старости.

Одночасно з побудовою нової структури місцевої виконавчої влади відбувались зміни в організації роботи органів самоврядування. В містах органи місцевого самоврядування репрезентували думи. Їхні повноваження з літа 1917 р. значно розширилися. Однак, діяльність демократичних дум протягом 1917–1918 рр. довела нездатність керівництва муніципалітетів утримувати на відповідному рівні міське господарство. Однією з головних причин стала надмірна політизованість роботи органів міського самоврядування.

З перших днів свого існування уряд П. Скоропадського оголосив про необхідність реформування місцевих самоврядних органів. З цією метою засновувалися Тимчасові ревізійні комісії. На Волині було утворено Волинську губернську тимчасову ревізійну комісію та десять повітових комісій. На прохання Острозького повітового старости створено ще дві підкомісії – для ревізії Острозького і Здолбунівського самоврядування. Аналіз роботи комісій показав, що в окремих повітових центрах існували значні порушення в організації та діяльності органів міського самоврядування. Тому рішенням Волинської губернської тимчасової ревізійної комісії Луцька, Здолбунівська, Острозька, Дубенська, Старокостянтинівська, Кременецька та Новоград-Волинська міські управи були розпущені.

Поряд із ревізією міських органів самоврядування здійснювалась перевірка органів земського самоврядування. У ході ревізії виявилися не тільки факти безгосподарності з боку земських урядовців, а й кримінальні злочини. Тому губернська тимчасова ревізійна комісія постановила відсторонити від справ Новоград-Волинську, Рівненську, Острозьку, Кременецьку, Луцьку, Старокостянтинівську та Дубенську повітові земські управи.

Важливу роль у налагодженні роботи місцевих органів влади та самоврядування відігравали правоохоронні органи. Серед них провідне місце належало Державній варті, сама назва якої свідчила про значення, яке цій структурі надавав гетьманський уряд. На Волині органи Державної варти почали утворюватися паралельно із формуванням гетьманської адміністрації. Вони включали відділи загальної, карно-розшукової і освідомчої варти. Для підтримування правопорядку на залізницях створювалися залізничні підрозділи. Державна варта Волині мала чітку організацію з центральною і місцевою підлеглістю. Для розробки штатної структури вартових органів використовувався досвід поліцейських підрозділів Російської імперії, при цьому враховувалися національні умови і особливості часу. Кадрова робота Державної варти Волині ґрунтувалася на загальних принципах гетьманської урядової політики в галузі державної служби. Матеріальне заохочення створювало сприятливі умови для ефективного виконання вартовими поставлених перед ними завдань.

Одним із пріоритетних напрямів діяльності гетьманської адміністрації Волині було налагодження ефективного функціонування органів судової влади. Відповідно до меж територіальної юрисдикції Волинська губернія підпорядковувалася Київській судовій палаті. Повіти і міста відносилися до Житомирського і Луцького окружних судів. Український уряд прагнув розширити територію Української Держави в напрямку невизначеного кордону з Радянською Росією. На підставі закону від 25 травня 1918 р. влада Української Держави поширювалася на Ковельський і Володимирський повіти Волинської губернії, Кобринський, Пружанський, Брестський і Бельський повіти Гродненської губернії, Пінський повіт Мінської губернії. Території вказаних повітів прилучалися до Луцького окружного суду. Таким чином, територія Луцького окружного суду охопила 11 повітів – Луцький, Рівненський, Кременецький, Дубенський, Ковельський, Володимир-Волинський, Пінський, Брестський, Більський, Пружанський, Кобринський. 20 червня 1918 р. діяльність Житомирського окружного суду поширилась на Мозирський повіт Мінської губернії. Восени 1918 р. територія Житомирського окружного суду включала 7 повітів – Житомирський, Новоград-Волинський, Овруцький, Ізяславський, Острозький, Старокостянтинівський, Мозирський. Таким чином, органи судової влади Волині охоплювали і сучасні землі Білорусі.

Отже, за період Гетьманату на Волині було створено ефективний адміністративний апарат, розгалужену систему правоохоронних органів, налагоджено діяльність судових органів, що дало можливість у надзвичайних умовах, які склалися у регіоні, реалізовувати курс гетьманського уряду.

У четвертому розділі **“Суспільно-політичне і культурне життя”** висвітлено діяльність волинських осередків політичних партій та організацій; показано їх ставлення до Гетьманату, їх роль у формуванні суспільної думки щодо існуючого політичного режиму;

розкрито зміни в галузі національно-культурного будівництва Волині за доби Гетьманату.

Вагому роль серед політичних сил Волині відігравав Союз земельних власників. До його складу входили відомі землевласники Волині, які за Гетьманату посіли найвищі адміністративні посади. Окрім губернського, Союзи земельних власників виникли і в повітах – Овруцькому, Житомирському, Новоград-Волинському, Кременецькому. Союз землевласників виступав проти примусового викупу поміщицьких земель, задовольняючись лише проголошенням непорушності принципу приватної власності на землю, прагнучи скинути Центральну Раду, замінивши її сильною одноосібною владою.

Поряд із великими землевласниками та заможними селянами ідею “сильної влади” підтримали і підприємницькі кола Волині. На початку травня 1918 р. промислово-фінансові кола губернії об’єдналися у Волинський комітет “Протофіс”. Промисловці Волині доводили неприпустимість непродуманих соціалістичних експериментів у галузі земельної реформи, які загрожували, за їх переконанням, повним розвалом сільського господарства, закликали покласти в основу економічного життя “інститут приватної власності як такий, що відповідає правосвідомості народу та веде до найвищого розвитку праці, капіталів і підприємницької ініціативи”.

Українські політичні сили, які в свій час формували політику Центральної Ради, після її усунення змушені були визначитися щодо нової влади. Найбільшу кількість прихильників на Волині мала Українська партія соціалістів-революціонерів (УПСР), про що свідчили результати виборів до міської думи в Житомирі та до Українських установчих зборів. Впливовою партією в губернії була Українська партія соціалістів-федералістів (УПСФ). За її ініціативою місцеві організації УПСФ та УПСР утворили Волинську Українську Раду, до якої увійшли осередки інших українських партій, що існували на Волині. На чолі Ради став соціаліст-федераліст С. Підгірський.

Перебуваючи під впливом українських партій, громадсько-політичні, просвітницькі та культурні організації Волині формували своє ставлення до Гетьманату на основі позицій тієї політичної сили, на яку вони орієнтувалися.

Принципове неприйняття нової влади з боку опозиційно налаштованих партій та організацій створило підвалини для розробки спільних дій з метою збереження попередніх революційних надбань. Консолідуючим органом цих політичних сил став Український Національний Союз (УНС), філія якого започаткувала свою діяльність і на Волині. Однак виступити єдиним фронтом та повною мірою реалізувати свої наміри представники Українського Національного Союзу на Волині не змогли. Причиною стала повна роз’єднаність і неузгодженість дій волинських об’єднань УНС у виробленні єдиної тактики.

Зміни в політичному житті України спричинили суттєві зрушення у галузі освіти та культури. За Гетьманату на Волині було створено широку мережу загальноосвітніх та професійних шкіл, що дало можливість докорінно змінити стан освіти в губернії. В період із квітня по грудень 1918 р. кількість нижчих початкових шкіл Волині зросла вдвічі. В багатьох містах і селах школи з’явилися вперше. На території губернії було відкрито 60 нових вищих початкових шкіл, 5 ремісничих училищ, художньо-промислову школу та низку ремісничих майстерень.

Найвищим досягненням місцевих органів влади та самоврядування в галузі освіти стало створення матеріальної бази та виконання всіх урядових вимог щодо заснування вищого навчального закладу Волині – педагогічного інституту, відкриття якого відбулося вже після падіння Гетьманату.

Значна робота в період Гетьманату проводилася місцевими органами влади та самоврядування в галузі культури. Ще з кінця XIX ст. у краї діяло Товариство дослідників Волині, при якому на початку XX ст. заснували Волинський центральний музей. Для їх повноцінного функціонування Рада Міністрів Української Держави виділила 31 тис. крб.,

таку ж суму виділило Волинське губернське земство.

Завдяки активній діяльності членів відділу позашкільної освіти Волинського губернського земства на Волині утворилася мережа освітніх установ: “народних домів”, хат-читалень, пересувних бібліотек. У них проводилися загальні читання книг, відбувалися зустрічі із діячами культури та мистецтва, читалися лекції спеціалістами із різних галузей знань. Швидко зростала кількість товариств “Просвіта”. Волинська губернська шкільна рада розробила план розширення мережі “Просвіт” на Волині протягом п’яти років. За цим планом передбачалося відкриття у 1918 р. – 16, 1919 р. – 20, 1920 р. – 36, 1921 р. – 48, 1922 р. – 60 осередків “Просвіти”.

Задля підняття загального культурного рівня населення Волині влада приділяла велику увагу розвитку музичного мистецтва та створенню українських хорів. Для цього в губернському центрі були влаштовані диригентські курси, на яких викладали відомі музичні діячі. Після завершення навчання слухачі курсів зобов’язувалися організувати у селах народні хори при “народних домах”.

Отже, доба Гетьманату на Волині характеризувалася значним культурним піднесенням, яке стало підґрунтям для національного відродження регіону.

У **висновках** сформульовано основні результати дослідження, які винесено на захист.

– Аналіз літератури з досліджуваної теми засвідчив, що питання державотворчих процесів у регіонах Української Держави доби Гетьманату П. Скоропадського, в тому числі на Волині, в сучасній українській та зарубіжній історіографії вивчене недостатньо. Комплекс документів, які зберігаються в українських архівах, головним чином – у Центральному Державному архіві вищих органів влади та управління України дозволяє об’єктивно реконструювати зазначені процеси.

– Утвердженню гетьманської адміністрації на Волині сприяли ряд соціально-економічних та політичних чинників. Головні із них полягали в тому, що будучи регіоном з достатньо розвиненим сільським господарством та промисловістю, Волинь навесні 1918 р., перетворилася на відсталу, зруйновану частину колишньої Російської імперії. Надії населення на швидке вирішення важливих внутрішньодержавних питань урядом Центральної Ради не виправдалися. Сформована система місцевих органів виконавчої влади була малоефективною і не дозволяла дієво реалізовувати в регіонах власну політику. Це призвело до втрати політичного контролю над провінцією. З весни 1918 р. значна частина волинян підтримала консервативно налаштованих представників українського політикуму.

– Здійснення державної політики в економічній та соціальній сферах Волині деякою мірою відрізнялося від інших українських губерній і мало свої особливості. Волинь більше за інші регіони постраждала в роки Першої світової війни. Тому завданням новоствореної гетьманської адміністрації була якнайшвидша ліквідація її руйнівних наслідків, боротьба із анархією та розбудова народного господарства на принципах відновлення приватної власності, проголошених гетьманом П. Скоропадським.

З цією метою, у травні 1918 р. волинський губернський староста видав обов’язкові постанови про повернення власникам усього відібраного у них майна. Вирішення аграрного питання покладалося на засновані земельно-ліквідаційні комісії, до кола обов’язків яких входило обстеження стану зруйнованих повітів, розмежування поміщицьких і селянських земель, вирішення конфліктних питань між великими землевласниками і селянами, контроль над незайнятими і покинутими землями і т. д.

Важливим пунктом реалізації економічної політики стало проведення в губернії цілеспрямованої хлібозаготівельної кампанії, щоб не допустити зриву продовольчих поставок Центральним державам і запобігти спекуляції хлібом та продовольчій кризі на Волині. З цією метою засновувалася Волинська контора Державного хлібного бюро, яка координувала дії хлібних контор повітів. Агентами даних установ були земства,

кооперативи, окремі хліботорговці. Особливістю діяльності Волинської контори Державного хлібного бюро стало те, що заготовлений у землевласників хліб йшов для споживання тільки місцевого населення.

Наступним кроком місцевої адміністрації в соціально-економічній сфері стали заходи з налагодження роботи промислових підприємств. Дії представників влади та органів самоврядування, головним чином, спрямовувалися на недопущення банкрутства підприємств та їх повної зупинки. Адміністрація Волині виробила норми оплати праці для різних підприємств при виконанні різноманітних робіт, були введені посади комісарів праці і фабричних інспекторів, які намагалися вирішувати конфлікти між робітниками і роботодавцями. Налагодження роботи транспорту та будівництво нових залізничних ліній у губернії дали можливість своєчасно забезпечувати заводи необхідною сировиною, створили умови для безперебійної роботи підприємств Волині.

Непростим завданням місцевої адміністрації стало вирішення проблем біженців, жителів прифронтової смуги. Завдяки її клопотанням уряд отримував оперативну інформацію щодо ситуації у прикордонних районах, постійно перераховував кошти Волинській губернській нараді у справах біженців. Спільними зусиллями біженецького департаменту Міністерства внутрішніх справ та Військового міністерства вдалося провести необхідні заходи щодо покращення становища постраждалого від війни населення, в короткі терміни організувати роботу карантинних та харчових пунктів.

– Формування органів виконавчої влади на Волині розпочалося майже відразу після встановлення влади гетьмана П. Скоропадського. У травні 1918 р. призначено волинського губернського старосту, якому підпорядковувалися старости повітів. Кожен із них мав відповідний апарат урядування – створені у законодавчому порядку управління. Їх відділи займалися наглядом за дотриманням і виконанням законів усіма державними та громадськими установами.

Старости отримали додаткові повноваження у сфері регулювання роботи органів місцевого самоврядування, зокрема, право заміни особового складу земств і муніципалітетів, розпуску установ волосного самоврядування тощо. Прийняття таких рішень стало складовою частиною політики гетьманської влади, спрямованої на наближення органів самоврядування до господарської діяльності з огляду на їх надмірну політизацію за часів Центральної Ради.

– Для реалізації старостами своїх обов'язків і з метою забезпечення автономності місцевої виконавчої влади, їм підпорядковувалися силові структури. Провідне місце серед них займала Державна варта. Організаційна побудова і функціональне призначення цих органів були на той час досить досконалими. Головними принципами комплектування охоронного апарату стали компетентність, відповідний досвід роботи, належний освітній рівень службовців.

– Належну увагу гетьманська адміністрація на Волині приділила налагодженню ефективного функціонування органів судової влади. Організація судоустрою в Українській Державі діяла за схемою, побудованою ще в Російській імперії. На Волині існувало два окружних суди – Житомирський і Луцький, юрисдикція яких поширювалася й на нові території, приєднані до Української Держави на основі закону “Про тимчасове розповсюдження Української державної влади”. Діяв також інститут мирових суддів, вищою інстанцією яких був відповідний з'їзд. Згідно закону від 25 травня 1918 р. на приєднаних територіях вибори мирових суддів були скасовані, їх призначав сам міністр юстиції.

– За Гетьманату на Волині діяла низка політичних партій та громадських організацій, значна частина яких виникла ще на початку ХХ ст. Вагому підтримку серед населення Волині мали УСДРП, УПСР, УПСФ, які активізували свою діяльність з часу утворення Центральної Ради. Ліві українські партії не підтримали гетьманський переворот, тому їхня політична активність за доби Гетьманату знизилась, більшість із них перейшли на нелегальне

становище, розробляючи нову тактику дій. Натомість активну роботу розгорнули праві політичні сили. Серед них найбільш впливовим і чисельним був Союз землевласників Волині, який став опорою гетьманської влади. Члени Союзу зайняли найвищі адміністративні посади в губернії.

– Істотні результати були досягнуті місцевою адміністрацією та органами самоврядування Волині в галузі реалізації освітніх програм уряду. До 1917 р. кількість дітей Волині, які не були охоплені навчанням складала 55%. За Гетьманату більшість із них отримали можливість навчатися у школах, оскільки чисельність нижчих початкових шкіл збільшилась вдвічі. До того ж було відкрито 60 нових вищих початкових шкіл, створено мережу професійних навчальних закладів.

Одночасно відкривалися навчальні заклади для дітей національних меншин губернії, перш за все, польської та єврейської громад. Турботу про забезпечення національних освітніх установ необхідними кадрами держава взяла на себе, відкривши курси для підготовки викладачів польських та єврейських шкіл.

Значна робота в період Гетьманату проводилася місцевими органами влади та самоврядування в галузі культури. З утвердженням гетьманської адміністрації відновили свою діяльність наукові заклади та установи, серед яких провідними були Товариство дослідників Волині та Волинський музей. Утворилася мережа Просвіт. Їх кількість зросла до 60. Значна увага приділялася розвитку музичного мистецтва та створенню українських хорів. Все це сприяло підвищенню загального культурного рівня населення, ліквідації неграмотності, розвитку національної свідомості жителів Волині.

Попри всі політичні та економічні негаразди Волинь за доби Гетьманату стала регіоном із розгалуженою мережею освітніх закладів, низкою просвітницьких установ, що, в свою чергу, сприяло національно-культурному відродженню краю.

Основні положення дисертації викладені у таких публікаціях:

1. *Козинець І. Ю.* Економічні перетворення на Волині за доби Гетьманату П. Скоропадського. / І. Ю. Козинець // Часопис української історії. – 2007. – Вип. 6. – С. 77-89.

2. *Козинець І. Ю.* Економічний розвиток Волині на початку ХХ ст. / І. Ю. Козинець // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія “Історія, економіка, філософія”. Вип. 10 / Гол. ред. Ю. І. Терещенко. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2006. – С. 3-16.

3. *Козинець І. Ю.* Заходи адміністрації П. Скоропадського щодо відродження промисловості Волині / І. Ю. Козинець // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Вип. 14. Серія : Історія : Збірник наукових праць / За заг. ред. проф. П. С. Григорчука. – Вінниця. – 2008. – С. 137-142.

4. *Козинець І. Ю.* Розвиток освіти на Волині за доби Гетьманату П. Скоропадського / І. Ю. Козинець // Український консерватизм і гетьманський рух : історія, ідеологія, політика. Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія “Історія, економіка, філософія” / Гол. ред. Ю. І. Терещенко. – 2006. – Вип. 11-12. – С. 146-158.

5. *Козинець І. Ю.* Соціально-економічні передумови утвердження гетьманської адміністрації на Волині / І. Ю. Козинець // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Вип. 10. Серія : Історія : Збірник наукових праць / За заг. ред. проф. П. С. Григорчука. – Вінниця. – 2006. – С. 61- 69.

6. *Козинець І. Ю.* Професійна освіта на Волині в добу Гетьманату П. Скоропадського / І. Ю. Козинець // Волинські історичні записки : Збірник наукових праць. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – Т. 1. – С. 151-157.

7. *Козинець І. Ю.* Розвиток культури на Волині за доби Гетьманату

П. Скоропадського / І. Ю. Козинець // Лінгвістика та лінгводидактика у сучасному інформаційному суспільстві : Матеріали науково-практичної конференції, 4-6 квітня 2007 р. / Відп. ред. Мінчак Г. Б. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2007. – С. 406-410.

8. Козинець І. Ю. “Союз землевласників Волині”: його місце і роль у суспільно-політичному житті краю / І. Ю. Козинець // Матеріали Волинської історико-краєзнавчої конференції (Житомир, 21-22 листопада 2008 р.). – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2008. – С. 25-29.

АНОТАЦІЯ

Козинець І. Ю. Державотворчі процеси на Волині в добу Гетьманату П. Скоропадського. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України. – Волинський національний університет імені Лесі Українки. – Луцьк, 2009.

Дисертація присвячена комплексному дослідженню державотворчих процесів на Волині в добу Гетьманату П. Скоропадського. У роботі досліджено процес формування виконавчих структур Волині, розкрито проблеми у роботі місцевої адміністрації і органів самоврядування та кроки влади на шляху виходу з адміністративної кризи. Висвітлено особливості впровадження соціально-економічної політики держави стосовно Волині та дії місцевої адміністрації по налагодженню господарського механізму регіону. Досліджено роль Державної варти в нормалізації роботи місцевих виконавчих структур та забезпеченні правопорядку в губернії. Розкрито головні особливості у формуванні судових органів влади Волинської губернії. Показано суспільно-політичне життя краю в період діяльності гетьманської адміністрації, внесок та досягнення місцевих органів влади та самоврядування у національно-культурне відродження Волинського регіону.

Ключові слова: Гетьманат, Українська Держава, Державна варта, Волинь, Волинський губернський староста, Волинське губернське земство, Союз землевласників Волині.

ANNOTATIONS

Kozynets I. State construction processes in Volyn at the period of government of Hetman P. Skoropadsky. – Manuscript.

Thesis for a doctor's degree in History on the speciality 07.00.01 – the History of Ukraine. – Lesia Ukrainka Volyn National University. – Lutsk, 2009.

The thesis is devoted to the integrated investigation of the processes of the state construction in Volyn at the period of government of Hetman Skoropadsky. In this work the process of forming the executive structures of Volyn was investigated, the problems of the work of the local administration and self-government bodies and the steps of the authorities on the way out of the administrative crisis were revealed. The peculiarities of the introduction of the social-economical policies of the state as for Volyn and the actions of the local administration aimed at organizing the economical mechanism of the region were elucidated. The role of the State guard in the normalization of the work of the local executive structures and in the ensuring the order in the province was investigated. The main peculiarities of the forming of the judicial bodies of Volyn province were revealed. The social – political life of the region at the period of hetman administration, the impact and the achievements of the local authorities and self-government into the national-cultural revival of Volyn region are shown.

Key words: Hetman government, Ukrainian State, State guard, Volyn, Volyn province

leader, Volyn landowners Union.

АННОТАЦИЯ

Козинец И. Ю. Процессы государственного строительства на Волыни в период Гетманата П. Скоропадского. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.01 – история Украины. – Волынский национальный университет имени Леси Украинки. – Луцк, 2009.

Диссертация посвящена комплексному исследованию процессов государственного строительства на Волыни в период Гетманата П. Скоропадского. Определена степень исследованности проблемы в исторической науке. Отмечается, что в украинской и зарубежной историографии отсутствует специальное исследование, отражающее не только практику национального строительства государства, но и ее особенности в отдельно взятых регионах Украинской Державы. В то же время, проанализированный круг источников (опубликованные и неопубликованные документы, воспоминания, периодические издания) является достаточно широким, как по содержанию, так и по характеру, для полноценного раскрытия основных заданий диссертационной работы.

В работе освещены вопросы создания исполнительной власти на Волыни в период Гетманата, определены особенности ее становления. Отмечается, что формирование органов власти на Волыни происходило быстро, без какого-либо сопротивления со стороны сторонников Центральной Рады. Раскрываются проблемы в деятельности местных органов власти и самоуправления, характеризуются их действия по выходу из административного кризиса. Показан механизм решения социально-экономических вопросов на Волыни в период деятельности администрации гетмана П. Скоропадского, определены достижения волынской администрации на пути восстановления хозяйственного механизма губернии. Среди важных достижений правительства П. Скоропадского называется создание Державной варты и всех ее структурных подразделений на местном уровне, обеспечивающих эффективное функционирование местных органов власти Волыни.

Отмечается, что в период Гетманата на Волыни действовало ряд политических партий и общественных организаций, значительная часть которых возникла еще в начале XX ст. Активную работу в это время развернули правые политические силы. Среди них наиболее влиятельным и многочисленным был Союз землевладельцев Волыни, ставший опорой гетманской власти. Члены Союза заняли высшие административные должности в губернии.

Существенные результаты были достигнуты местной администрацией и органами самоуправления Волыни в области реализации образовательных программ правительства. Численность низших начальных школ в исследуемый период возросла вдвое, возникло 60 новых высших начальных школ, была создана сеть профессиональных учебных заведений.

Значительная работа в период Гетманата проводилась местными органами власти и самоуправления в области культуры. С утверждением гетманской администрации возобновили свою деятельность научные учреждения, образовалась сеть просветительных учреждений. Все это содействовало повышению общего культурного уровня населения, ликвидации неграмотности, развитию национального самосознания жителей Волыни.

Ключевые слова: Гетманат, Украинская Держава, Державная варта, Волынь, Волынский губернский староста, Волынское губернское земство, Союз землевладельцев Волыни.

Підписано до друку 27.07.09 р. Формат 60х90/16
Ум. друк. арк. 0.9. Обл. - вид. арк. 1.0.
Наклад 100. Зам. 162.

Видавництво Житомирського державного університету імені Івана Франка
ЖТ №10 від 07.12.04 р.
м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40
електронна пошта (E-mail): zu@zu.edu.ua